

LA SITUACIÓ DE LA LLENGUA ALS CENTRES EDUCATIUS: ACCIONS PER CONSOLIDAR-LA I POTENCIAR-LA

Josep VALLCORBA COT
Subdirector general de Llengua i Cohesió Social

PARAULES CLAU: escola, marc jurídic, nivells educatius, professorat, Departament d'Educació.

1. APROXIMACIÓ HISTÒRICA

Potser no és balder recordar que el curs 1978-1979 es va incorporar el català a l'ensenyament, en una situació preestatutària, i que es feia en una escola que havia funcionat en castellà i no sempre en un marc pedagògic exemplar. L'any 1979 feia quaranta anys del final de la Guerra Civil, amb tot el significat que comportava aquesta data per a l'escola i per a la llengua catalanes.

L'Estatut d'autonomia de Catalunya del 1979 establia l'oficialitat del català, que s'afegia a la del castellà i el reconeixement del català com a llengua pròpia amb el compromís de garantir l'ús normal i oficial de les dues llengües oficials, per tal d'aconseguir una plena igualtat d'ambdues pel que fa als drets i els deures dels ciutadans. Amb la proposta de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya aprovada el 30 de setembre del 2005 pel ple del Parlament som a punt de fer un salt qualitatiu amb relació al dret i al deure de conèixer la llengua catalana.

La Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya tenia «per objecte el desenvolupament de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya per tal de dur a terme la normalització de l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits i de garantir l'ús normal i oficial del català i del castellà».

Per fer-ho possible, i a partir del fet que el català era la llengua pròpia de Catalunya, es va establir que també havia de ser llengua pròpia de quatre àmbits,

que havien d'esdevenir els quatre eixos principals de tota la política lingüística de la Generalitat de Catalunya: Administració; toponímia i retolació; mitjans de comunicació propis de la Generalitat, i ensenyament.

Per tant, el català es fa llengua pròpia, primera podríem dir-ne, d'alguns àmbits públics per aconseguir anivellar la situació de les dues llengües oficials, tenint present que la situació de la llengua catalana, en tots els àmbits, era clarament i indiscutible inferior, precària, fent servir el terme que apareix al preàmbul de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya. En aquest punt, cal recordar que la Llei va ser aprovada per cent trenta-tres vots a favor (de cent trenta-cinc diputats).

A grans trets, la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya va significar: declarar el català llengua pròpia de l'ensenyament en tots els nivells educatius; establir que els infants tenien dret a rebre el primer ensenyament en llur llengua habitual; no separar l'alumnat en centres diferents per raons de llengua; garantir que l'alumnat acreditat, en acabar l'ensenyament bàsic, un coneixement suficient del català i del castellà; determinar que el professorat ha de conèixer les dues llengües oficials; i establir que els centres d'ensenyament han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes com en les de projecció externa.

Durant la dècada dels vuitanta, amb aquest nou marc legal i amb l'experiència acumulada per professionals que havien anat introduint l'ensenyament de i en la llengua catalana, s'inicia el procés de catalanització del sistema educatiu. Aquest procés es va iniciar l'any 1982 a Santa Coloma de Gramenet, una ciutat de l'àrea metropolitana que en aquell moment tenia greus dèficits estructurals i un elevat nombre de població procedent de la immigració andalusa. Allà va sorgir un moviment de mares, pares i mestres, amb el suport de gairebé tots els partits polítics, que es plantejà aconseguir que almenys una escola pública fes l'ensenyament en català. L'escola Rosselló Pòrcel va iniciar l'experiència. Aquell mateix any es van organitzar recollides de signatures i es van començar a fer campanyes de sensibilització. L'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, conjuntament amb pares, amb el Casal del Mestre i el Servei d'Ensenyament del Català, van crear una comissió per tal de fer el seguiment del procés de catalanització. En aquesta ciutat, el curs 1983-1984, tretze escoles varen iniciar el programa d'immersió lingüística.

A partir d'aquest moment, el Departament d'Ensenyament, des del Servei d'Ensenyament del Català, comença a impulsar amb encert i eficàcia l'aplicació de les metodologies dels programes d'immersió lingüística en moltes zones del país on l'alumnat és majoritàriament castellanoparlant, es formen milers de mestres en cursos de reciclatge a les escoles de formació del professorat, s'impulsen els plans intensius de normalització lingüística per tal de coordinar les actuacions dels centres educatius, dels pares i mares, dels ajuntaments, de la Inspecció Educativa, dels centres de normalització lingüística, d'entitats locals, etc. I, a més,

cal no oblidar que en la majoria d'escoles aquest procés de catalanització va estar estretament relacionat amb la renovació pedagògica i amb una clara aposta per una escola de qualitat.

1.1. L'ordenament legal de la llengua a l'escola

A la dècada dels noranta es fa un salt qualitatiu en l'aspecte legal: l'establiment de l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a Catalunya,¹ arran de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 1/1990, d'ordenació general del sistema educatiu, en què es determina que «el català com a llengua pròpia de Catalunya ho és també de l'ensenyament. S'utilitzarà normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge de l'educació infantil, de l'educació primària i de l'educació secundària obligatòria». Posteriorment, els decrets² que desenvolupaven l'ordenació general dels ensenyaments a l'educació infantil, primària i secundària obligatòria refermaven aquest fet en afirmar un altre cop que «el català com a llengua pròpia de Catalunya ho és també de l'ensenyament» i que, per tant, s'havia d'utilitzar «normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge» dels esmentats nivells educatius. També trobem la mateixa referència als decrets que estableixen els ensenyaments de formació professional i de batxillerat.³ Tanmateix, cal dir que tot aquest desplegament normatiu no va anar convenientment acompanyat de mesures de suport específiques per continuar el procés iniciat i el Departament d'Ensenyament inicia una progressiva reducció de recursos al SEDEC que consegüentment repercuteix en un afebliment del suport als centres docents per part del Departament d'Ensenyament.

La Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, a hores d'ara encara no desplegada en el camp educatiu, torna a establir que «el català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament no universitari».

1. Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària.

2. El Decret 94/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de l'educació infantil; el Decret 95/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària, i el Decret 96/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria.

3. En el Decret 332/1994, de 4 de novembre, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de formació professional específica a Catalunya, i en el Decret 82/1996, de 5 de març, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del batxillerat, es torna a repetir el mateix enunciat segons el qual el català també és la llengua que s'ha d'utilitzar normalment en aquests ensenyaments.

1.2. Un model lingüístic ajustat constitucionalment

El 23 de desembre del 1994, el Tribunal Constitucional va dictar una sentència en la qual considerava adequats a la Constitució espanyola quatre articles de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, justament els que regulaven el règim lingüístic de l'ensenyament a Catalunya (un procés que durava des del 1983, quan un particular va plantejar un recurs contenciós administratiu davant de la Sala Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya). Es pot afirmar, en definitiva, que amb aquesta sentència s'avalava l'adequació constitucional del model lingüístic de l'ensenyament previst per la legislació catalana.

2. LA REALITAT LINGÜÍSTICA DELS CENTRES EDUCATIUS

Malgrat tota la normativa desplegada i malgrat els esforços de molts i molts professionals de la docència, després de dues dècades de la incorporació del català a l'ensenyament, comencen a sorgir veus qualificades que fan de contrapunt a un estat de certa eufòria en què s'havia instal·lat l'Administració educativa els últims temps. Aquestes veus confirmen i demostren una opinió força generalitzada entre una part del col·lectiu més compromès: la realitat de molts centres educatius no és especialment favorable a l'ús de la llengua catalana. Diversos estudis i informes ho demostren.

És molt significatiu l'informe *Ús del català com a llengua vehicular i d'aprenentatge a l'ensenyament primari i secundari* de la Inspecció Educativa,⁴ ja que permet fer una radiografia de la situació per nivells educatius a partir de les constatacions següents:

Llars d'infants i educació infantil i primària:

— Consciència lingüística escassa dels educadors, tot i ser unes etapes fonamentals per a l'adquisició de la llengua, i presència d'un professorat que no pot garantir un nivell de competència lingüística adient.

— Relaxament en l'aplicació del programa d'immersió.

— Incorporació primerenca de la llengua estrangera sense tenir un projecte lingüístic adequat, ni un tractament de les llengües catalana i castellana coherent amb la diagnosi de la situació de l'alumnat i l'entorn sociolingüístic.

— Estancament important en la normalització de molts centres; només es destaca el seguiment de programes com les accions d'adaptació per a l'aprenentatge i ús de la llengua (ADAP), dirigides per especialistes del SEDEC, que han aconseguit implicar més els mestres, treballar d'una manera coordinada i millorar les estratègies didàctiques.

— Treball insuficient de les habilitats lingüístiques bàsiques.

4. Estudi de la Inspecció en el marc de l'addenda 2000-2001 al Pla Director 1997-2000.

Secundària:

En general, succeeix el mateix que als centres de primària, però, a més a més, cal dir que a l'etapa de l'ESO els equips directius prioritzen els aspectes organitzatius del dia a dia per sobre d'altres qüestions que consideren importants, però menys urgents, com la normalització lingüística.

— En alguns IES⁵ s'imparteixen moltes matèries totalment en castellà, al marge del Projecte Lingüístic. Quan el tenen, el PLC, consideren que és un document inoperant i burocràtic.

Professorat a l'ensenyament no universitari:

— Una part important del professorat té un domini suficient de la llengua catalana i té la corresponent acreditació, però no s'acaba de trobar còmode ni prou segur per fer la docència en català.

— Cada vegada més, i especialment a la secundària, hi ha més professorat que, d'una manera discreta o sense cap consideració, fa les classes normalment en castellà, tot i tenir els materials en català i declarar formalment en els documents administratius que fa les classes en català.

— Normalment, entre el professorat hi ha poca consciència del Projecte Educatiu de Centre i del PLC.

— Es detecta que la formació inicial que reben les noves promocions de mestres no garanteix una bona formació sociolingüística, ni tampoc l'adquisició d'estratègies professionals per aplicar els mètodes d'immersió, ni per atendre l'alumnat d'incorporació tardana.

En aquesta mateixa línia, també cal destacar les conclusions a les quals s'arribà a les Jornades sobre la Llengua a les Comarques de Tarragona 2002 i que elaborà el sociòleg i professor de la Universitat Autònoma de Barcelona Salvador Cardús.⁶ Pel que fa a l'ús social de la llengua, remarcava la pèrdua de la importància del català a l'escola i a la societat, sobretot entre els joves, fins al punt de percebre el català com una llengua «prescindible i poc útil».

Aquesta conclusió ha estat posada de manifest en diferents informes de caire més quantitatiu que evidencien mancances importants fins i tot en l'àmbit de més èxit durant molts anys, el dels centres educatius que manifestaven que seguien programes d'immersió lingüística: en bona part de centres (26,9 %) es considerava que no tots els docents coneixen el marc teòric de la immersió i que molts centres acceptaven tenir docents amb dificultats importants per expressar-se en català; així mateix, es qüestionava l'objectivitat en els resultats de la immersió segons quina era la font d'informació (molt positiva si informa el professorat, molt crítica si la font és l'alumnat). També s'evidencia l'ús molt baix del català en

5. Tot i que no apareixia a l'informe, aquesta realitat és especialment viva en les zones de Catalunya on el castellà és la llengua de la majoria de l'alumnat.

6. Publicades a *Una radiografia social de la llengua catalana* (2003), Tarragona, Cossetània, Departament de Cultura.

els espais informals i, encara, un retrocés del català respecte del castellà en els últims anys.⁷

També hi ha prou enquestes i estudis sociolingüístics referits a diverses zones puntuals de Catalunya amb dades molt significatives sobre l'ús de la llengua que fan els nostres joves i que complementen i confirmen les informacions d'origen «acadèmic». Els resultats, sobretot a l'àrea metropolitana de Barcelona, mai no hi són gaire falaguers. Altres estudis que tracten la població jove de Mataró (Maresme) o de Granollers (Vallès Oriental), o els estudis de la Secretaria de Política Lingüística també coincideixen en la reculada de l'ús del català en zones urbanes.⁸

2.1. Diagnosi global

En aquest moment, podem dir que hi ha molta feina feta i, en alguns casos, molt ben feta, com reconeix el recent informe d'un comitè d'experts del Consell d'Europa sobre l'aplicació de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, datat a Estrasburg el 21 de setembre del 2005, però la nostra obligació de rigor, d'exigència i de compromís ens porta a concloure que avui:

— la llengua catalana és força lluny de la plena normalització en l'àmbit de l'ensenyament no universitari;

— una part de l'alumnat, amb independència de la llengua o llengües familiars, en acabar l'ensenyament obligatori no pot utilitzar en igualtat de condicions les dues llengües oficials;

— l'ús de la llengua catalana tendeix a un cert retrocés davant el castellà, tot i que les dades en reflecteixen un augment del coneixement (dades, però, matisables, amb l'arribada de la nova immigració);

— les dades confirmen un futur com a mínim incert per a la llengua catalana, ja que el que assegura el futur d'una llengua no és que els possibles parlants la coneguin sinó que l'usin;

— un dels objectius que ja marcava la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, fomentar l'ús del català en tots els ciutadans, encara no és una realitat.

7. L'estudi «Llengua i escola a l'ensenyament primari», Tercer Simposi sobre l'Ensenyament del Català a No-Catalanoparlants (Vic, 2002), a càrrec de tècnics del Departament d'Ensenyament. També al mateix Simposi: F. XAVIER VILA i SANTIAGO VIAL, «Els usos espontanis de l'alumnat a Catalunya al tombant del mil·lenni: Aproximació quantitativa»; Carme JUNYENT, *Projecte de Dinamització Lingüística als Instituts d'Esparreguera*, curs 2002-2003.

8. *Enquesta de Joventut de Mataró 1997*, de l'Equip d'Anàlisi Política del Departament de Ciència Política de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB); M. PASCUAL *et al.* (1999), *Granollers: Llengua i futur*, Granollers, Casal del Mestre, Ajuntament de Granollers; J. TORRES (coord.) (2005), *Estadística sobre els Usos Lingüístics a Catalunya 2003*, Secretaria de Política Lingüística.

3. L'ACTUACIÓ DEL DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ

Per aquests motius, i perquè estem convençuts que les circumstàncies actuals —com la globalització, l'arribada de nouvinguts, les noves tecnologies, el nou marc europeu— creen una nova oportunitat d'intervenció i, per tant, de millora, el Departament d'Educació, i concretament des del Pla per a la Llengua i la Cohesió Social que impulsa la nova Subdirecció General de Llengua i Cohesió Social, proposa un seguit d'actuacions per potenciar l'ús de la llengua i per començar a canviar metodologies, que actualitzin i adaptin a la nova realitat de l'escola d'avui allò que va representar la immersió lingüística a la dècada dels vuitanta, i que permetin un replantejament de l'ensenyament de la llengua que potenciï, entre altres aspectes, la llengua oral, un dels dèficits més importants i més aclaparadors.

D'acord amb les aportacions dels estudis apuntats, que al capdavant confirmen allò que era més o menys evident, tant a l'escola com a la societat, el Departament d'Educació té el propòsit i el compromís d'actuar de manera decidida a partir de dues línies bàsiques d'intervenció estratègica:

3.1. Promoure centres educatius arrelats al país i oberts al món

El Departament d'Educació està convençut que el sistema educatiu ha de garantir el ple coneixement de la llengua pròpia, com a principi bàsic d'arrelament i com a element formador d'una educació plurilingüe i oberta al món. Per assolir aquest objectiu cal buscar els mecanismes perquè el conjunt de la comunitat educativa col·labori activament en els esforços a favor de la generalització del domini i de l'ús del català en l'àmbit escolar.

A més, recordem-ho, el nostre sistema educatiu ha de garantir, com indica la Llei 1/1998 de política lingüística, que tot l'alumnat, independentment de quina sigui la llengua habitual en iniciar l'ensenyament, ha de poder utilitzar normalment i correctament les dues llengües oficials al final de l'educació obligatòria. Per tant, el coneixement i la capacitat d'ús de les dues llengües oficials és un dret que té tot l'alumnat. I el sistema educatiu l'ha de poder garantir, ja que, en el context sociolingüístic actual d'una part significativa del nostre país, la dinàmica i l'entorn socials fan que l'alumnat que viu en determinats contextos tingui molt difícil l'accés a la llengua catalana si l'escola no fa la funció de reequilibri sociolingüístic que li permeti com a ciutadà triar qualsevol de les dues llengües oficials.

Partint d'aquesta base, l'escola catalana ha de garantir el coneixement i el domini del català i del castellà, i el coneixement de diverses llengües estrangeres. El projecte lingüístic de l'escola catalana ha d'impulsar el plurilingüisme a partir de l'aprenentatge de diferents llengües estrangeres i ha de facilitar un espai educatiu respectuós amb la diversitat lingüística i cultural que integra la nostra societat, i potenciar, quan sigui possible, també l'aprenentatge de les llengües de la nova immigració. El

centre educatiu té com a objectiu fonamental que tots els alumnes assoleixin una sòlida competència cultural, és a dir, que desenvolupin actituds i aptituds per viure en una societat oberta, complexa, plurilingüe i rica culturalment.

Tanmateix, en una societat tan complexa com la nostra, podem constatar que la provisió de llocs escolars gratuïts per a tothom no garanteix suficientment la igualtat d'oportunitats. L'origen divers i la situació social i cultural de les famílies generen expectatives educatives diferents, fins al punt de no considerar, en determinats casos, la importància de tot allò relacionat amb l'educació. No tenir present aquesta qüestió porta a fer un discurs formalment igualitari, però profundament segregador.

Aquestes circumstàncies adverses tenen una incidència molt més directa en les escoles i centres ubicats en barris que necessiten una atenció especial i integral, i que tenen una població d'alumnat amb necessitats específiques, amb alts índexs d'absentisme, de fracàs i d'abandó escolar, amb famílies mancades de recursos i afectades per problemàtiques diverses.

Tal com queda definit en el document bàsic del Pla per a la Llengua i la Cohesió Social del Departament d'Educació, la llengua, la interculturalitat i la cohesió social (LIC) són tres aspectes indispensables i indestriables per a assolir els objectius educatius. Per això, pel Departament d'Educació, un centre educatiu de qualitat és, primer de tot, un centre arrelat al país i obert al món. Una escola que fa del català l'eix vertebrador del seu projecte plurilingüe. Per aquest motiu l'acollida i la integració escolar de tot l'alumnat són una de les primeres responsabilitats del centre educatiu i de tots els professionals que hi treballen.

3.2. Propiciar continuïtats lingüístiques: de l'aula d'acollida a l'aula ordinària i del centre acollidor al Pla Educatiu d'Entorn

La nostra societat està vivint els efectes del fenomen que denominem la globalització i l'arribada continuada de famílies d'arreu del món, que suposa la incorporació d'alumnat nouvingut als nostres centres educatius, un alumnat procedent de països i cultures diverses que comporten a hores d'ara el que convenim a definir com el repte més important que ha d'afrontar el nostre sistema educatiu.

Un repte que, a ningú no se li escapa, passa primordialment per l'acolliment lingüístic i la bona integració escolar, que ha de ser la premissa clau per a la integració de la nova immigració a la societat catalana del segle XXI. Justament, en considerar les característiques d'aquesta immigració i les necessitats educatives noves que s'han d'atendre amb els nous temps, l'acció de l'Administració ha de buscar fórmules imaginatives i compromeses. La integració del nouvingut, l'acolliment i la catalanització de la població escolar no és competència d'uns quants —el professorat de llengua, els voluntaris, els més sensibles, els més...—, sinó que tothom s'hi ha d'implicar perquè ens hi juguem el futur del país.

La tasca escolar i acadèmica de l'alumnat només adquireix significat i tota la dimensió educativa quan esdevé una educació que té el grup i la collectivitat com a referents. En aquest sentit, parlem de propiciar coherències i continuïtats lingüístiques i educatives, a partir dels tres grans àmbits on ha de transcórrer la vida de l'alumne nouvingut: l'aula, el centre i l'entorn.

Amb relació a l'alumnat que prové de la immigració i davant el xoc emocional que li pot suposar l'arribada a un entorn social i cultural completament nou, el centre ha de preveure mesures específiques perquè pugui sentir-se ben acollit i percebre el respecte envers la seva llengua, cultura i creences. Tot de mesures que inclouen i tenen ben present la necessitat d'impulsar i garantir l'aplicació de plantejaments i propostes dirigits a educar «en» la igualtat, la diversitat cultural i el plurilingüisme.

Amb la creació de les aules d'acollida i amb la posada en marxa dels plans educatius d'entorn, el Departament d'Educació fa una aposta clara per aconseguir fer dels centres educatius de Catalunya centres acollidors per a tot l'alumnat, on cap alumne no quedi exclòs a causa de la procedència, de les creences religioses, de la llengua o de les possibilitats econòmiques de les famílies.

La línia d'intervenció bàsica és mantenir la continuïtat i la coherència educativa que vagi de l'aula d'acollida a les aules ordinàries i a la dinàmica general de tot el centre educatiu, fins a arribar al barri i a la població en general, en el marc del Projecte Educatiu de Ciutat, per tal de consolidar, potenciar i facilitar espais d'ús social de la llengua catalana com a llengua pròpia del país.

A l'aula d'acollida es fa, entre altres activitats d'atenció personal i curricular, un aprenentatge intensiu de la llengua catalana. Mitjançant aquest aprenentatge, els alumnes adquireixen competència comunicativa per començar a relacionar-se socialment i accedir progressivament a l'aula ordinària.

El centre educatiu acull adequadament tots els alumnes i assegura una primera fase d'immersió en la llengua del país, alhora que preveu altres mecanismes per acompanyar la inclusió en l'escolarització ordinària amb garanties d'èxit.

El Pla Educatiu d'Entorn continua, reforça i complementa la feina de l'escola i propicia espais de lleure, de participació i de convivència que facilitin l'ús social de la llengua en tots els registres més enllà del temps i de l'espai escolar.

3.3. Actuacions específiques per consolidar la llengua en l'àmbit educatiu

El Departament d'Educació, en el programa 2004-2007, ha volgut explicitar que la promoció i la consolidació del català com a llengua vehicular de l'ensenyament i de comunicació als centres educatius és un dels objectius específics que ha de permetre fer una escola catalana innovadora i de qualitat per a tothom: una educació per a la igualtat, la diversitat i la cohesió social. Per fer-ho possible, volem emprendre unes actuacions específiques que tindran els eixos fonamentals següents:

1. *Sensibilització sobre l'ús del català com a llengua vehicular de l'ensenyament a Catalunya i com a llengua comuna que ha de garantir la cohesió social*

En aquest sentit, cal aplicar accions de sensibilització sobre la importància de potenciar l'ús del català en el moment actual, per tal que esdevingui la llengua comuna de tots els centres educatius, tenint present que la normativa ja estableix que el català serà la llengua vehicular i de l'ensenyament a Catalunya en els diferents nivells d'educació no universitària. Es proposen accions de sensibilització adreçades als docents —en el marc de jornades i sessions de formació...—; accions adreçades a l'alumnat en el marc escolar i de l'entorn; accions per a les famílies, també en el marc dels plans educatius d'entorn, i accions per al personal no docent.

2. *Potenciació d'activitats per incentivar l'ús de la llengua*

En la situació de minorització del català respecte del castellà, cal incentivar l'ús del català i cal fer-ho superant l'àmbit escolar, garantint que hi hagi continuïtat i coherència, primer, entre el que es proposa en l'espai d'aprenentatge de l'aula i la resta del centre, i entre aquest i les activitats que es desenvolupen fora del centre educatiu. És necessari que tota la comunitat educativa i, més enllà, el món del lleure, de l'esport i de la cultura també col·laborin activament a potenciar l'ús social de la llengua. D'aquí la necessitat de col·laborar amb la Secretaria de Política Lingüística, la Secretaria General de Joventut, la Secretaria General de l'Esport, la Secretaria de la Família i la Institució de les Lletres Catalanes. Una de les actuacions previstes és la creació d'un programa anomenat «El gust per la paraula».

3. *Canvis als currículums de l'ensenyament no universitari que facilitin l'ensenyament-aprenentatge de la llengua catalana i que en potenciïn l'ús*

La llengua no és un element més en el currículum escolar; es tracta de la base d'aprenentatge, per això es fa necessari que sigui un element transversal i bàsic en tota l'acció educativa del centre.

Entre altres propostes, cal remarcar la importància de fer el currículum preceptiu de Catalunya tenint com a marc de referència la comunitat lingüística catalana i partint de les competències bàsiques pròpies i de la pregunta: què ha de saber un ciutadà o una ciutadana d'aquest país que acabi l'ensenyament secundari? Cal recordar, a més, que l'epistemologia de cada matèria passa també per l'aprenentatge de la llengua de la mateixa matèria. La llengua és la base del pensament i és el ciment de la construcció del coneixement.

Un altre aspecte que es vol clau, en aquest apartat, és la potenciació de la utilització de tots els recursos de les tecnologies de la informació i la comunicació per a fomentar l'assoliment de les competències lingüístiques de tot l'alumnat.

4. *Creació i difusió de materials didàctics que facilitin l'ensenyament-aprenentatge de la llengua catalana*

Es tracta de facilitar als centres materials adaptats a les noves necessitats i als nous formats tecnològics per facilitar l'aprenentatge tant de la llengua com dels continguts a l'ensenyament primari i a l'ensenyament secundari, tenint com a referent el *Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar*.

Aquesta línia d'intervenció es basarà en l'assessorament a editorials i autors que elaborin materials d'ensenyament del català com a segona llengua, materials per treballar la diversitat lingüística i la sociolingüística, materials de llengua catalana i de la literatura, vocabularis bilingües per a la incorporació de l'alumnat nouvingut, materials i llibres de text amb un tractament de la llengua que tinguin en compte la diversitat de l'alumnat.

El Departament d'Educació difondrà materials de llengua catalana i de literatura, especialment els que fan referència a l'ensenyament del català com a segona llengua, que procedeixin d'experiències pedagògiques valuoses.

La potenciació de la creació i difusió de materials es farà a partir de la coordinació entre les unitats del Departament d'Educació pertinents, amb la resta de departaments de la Generalitat i amb els responsables homòlegs dels territoris que formen la comunitat lingüística catalana.

Fruit de la coordinació, s'elaboraran recursos didàctics i es posaran a disposició de tota la comunitat escolar lingüística catalana, per tal que en pugui fer ús: materials audiovisuals, proves adreçades a valorar el progrés de l'alumnat nouvingut, propostes de model de llengua per al professorat de les zones on es parla el català nord-occidental, recerca i llicències d'estudi per a fer propostes didàctiques relacionades amb l'ensenyament-aprenentatge de l'alumnat nouvingut.

5. *Potenciació de l'autonomia dels centres i de l'arrelament a l'entorn*

Per esdevenir un centre educatiu de qualitat, arrelat al medi i al país, i alhora obert al món, un centre ha de tenir la possibilitat de funcionar amb autonomia per adequar el seu projecte educatiu i curricular a les necessitats generals i sociolingüístiques de l'alumnat concret. En aquest sentit, el centre ha de poder adequar els documents de gestió del centre a la nova realitat sociolingüística de Catalunya. També cal potenciar plans de centre que normalitzin l'ús de la llengua catalana en el marc d'una educació intercultural. I s'ha d'impulsar la creació d'una xarxa educativa amb l'entorn escolar i avançar en aspectes de gestió en funció del projecte lingüístic.

6. *Consolidació de la figura del coordinador de llengua, d'interculturalitat i de cohesió social en cada centre*

Per tal de potenciar l'aplicació pràctica del Projecte Lingüístic de Centre, per tal de coordinar aquest projecte amb el Pla d'Acollida i d'Integració de l'alumnat

nouvingut, i per tal de dur a la pràctica l'educació intercultural i les actuacions de cohesió social que emanen del Projecte Educatiu, es considera prioritari el nomenament del coordinador de llengua, d'interculturalitat i de cohesió social de centre amb reconeixement administratiu i complement de sou específic.

Aquesta funció haurà de recaure en un docent implicat en el Projecte Educatiu de Centre i d'un prestigi reconegut entre el claustre. El Departament d'Educació ha començat durant el curs 2004-2005 un curs de formació específica per a aquests professionals.

El coordinador de llengua, d'interculturalitat i de cohesió social ha d'esdevenir referent del centre en relació amb l'ús de la llengua catalana, l'educació intercultural i la cohesió social, i ha de vetllar, coordinadament amb l'assessor/a LIC, per una adequada implementació de les propostes plantejades pel Pla per a la Llengua i la Cohesió Social del Departament d'Educació.

7. *Formació lingüística del professorat*

La formació s'ha de proposar per a la capacitació lingüística real d'aquells professors i professores que, per raons diverses, tenen una competència comunicativa insuficient per impartir la docència en català. A més, també ha de facilitar raons i arguments per adoptar actituds sociolingüístiques actives a favor de la normalització lingüística. Amb aquesta finalitat, es proposa:

— Incloure en la formació de directors i de directores de centres educatius un apartat específic que faci referència al tractament de les llengües i a aspectes sociolingüístics.

— Crear grups de treballs específics amb professionals procedents de diversos àmbits (món universitari, serveis centrals, assessors LIC, professors d'aules d'acollida...) per aprofundir en la didàctica de la llengua, impulsar els plans de formació de zona de didàctica de la llengua i de la llengua com a instrument d'integració social, augmentar la formació específica en temes lingüístics i sociolingüístics en la proposta mateixa del Departament d'Educació.

8. *Garantia de la competència lingüística dels docents*

Cal assegurar que el professorat que s'integra al sistema educatiu, que no només pugui acreditar un coneixement suficient de la llengua, sinó també que en tingui competència d'ús en la tasca docent.

Aquesta és una qüestió clau i el Departament d'Educació es proposa elaborar un decret que desenvolupi la Llei 7/1983, de 18 d'abril de normalització lingüística a Catalunya, per garantir els drets lingüístics de l'alumnat dels centres educatius de Catalunya i concretar les mesures que assegurin la utilització correcta del català en la pràctica docent habitual.

A més, aquest decret regularà l'obligació de tot el professorat d'utilitzar aquesta llengua en l'exercici de la tasca docent. Simultàniament, el Departament d'Educació s'adreçarà a tots els centres per tal de recollir la informació suficient

de tot aquell professorat que té dificultats en l'ús habitual de la llengua catalana en l'activitat ordinària d'impartir docència als alumnes, per tal d'elaborar un pla específic de formació dirigit a aquest professorat.

9. *Seguiment de l'ús del català per part de la Inspecció Educativa*

El Departament d'Educació ha de complir i fer complir la normativa establerta pel Parlament de Catalunya per tal de garantir els drets educatius de tot l'alumnat del país. Per això sembla necessari establir els mecanismes adients per fer el seguiment i, si cal, aplicar les mesures necessàries per garantir el compliment de la normativa:

- Creació d'un instrument que permeti tenir indicadors de progrés, pel que fa a l'ús de la llengua catalana, que siguin fiables i que permetin avaluar-ne l'estat real, com a mínim bianualment.

- Seguiment del compliment de l'aplicació de la Llei 1/1998 de política lingüística en l'ensenyament no universitari, la qual explicita que el «català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament no universitari».

- Informació als pares i mares i als ajuntaments de la normativa vigent en temes lingüístics, en condició de membres del consell escolar i com a part activa dels plans educatius d'entorn.

- Promoció de les actuacions administratives orientades a garantir el compliment de la normativa vigent.

10. *Creació del Consell Assessor de la Llengua a l'Escola*

Davant les dificultats de la llengua al sistema escolar, és molt important disposar de directrius i propostes per superar i redreçar-ne la situació; en aquest sentit, la consellera d'Educació creava la primavera del 2005 el Consell Assessor de la Llengua a l'Escola amb l'objectiu d'establir les grans línies del sistema educatiu de Catalunya en aspectes lingüístics i sociolingüístics.

El Consell Assessor es constitueix amb persones rellevants en els àmbits de la llengua i de l'ensenyament universitari i no universitari, i, en definitiva, persones significades en el treball per al redreçament de la llengua i la cultura catalanes, i persones vinculades al món educatiu.

El Consell ha de marcar línies encaminades a bastir estratègies metodològiques i un pla d'acció adreçat a consolidar el domini i l'ús de la llengua en el professorat i l'alumnat, de manera que el català esdevingui la llengua a partir de la qual es construeixi l'escola d'avui, una escola que ha de tenir present necessàriament el plurilingüisme i alhora ha de vetllar per la cohesió social.

El Consell es compon de vint-i-cinc membres que s'encarregaran de desenvolupar la reflexió necessària en cinc àmbits estratègics:

Les competències lingüístiques del professorat a Catalunya: la formació inicial i la formació permanent. El desenvolupament de les competències lingüístiques

de l'alumnat: la immersió i altres metodologies. La potenciació de la llengua entre els joves: del coneixement a l'ús i el foment de la literatura.

11. *Suport i impuls a la recerca sobre ensenyament de llengües i sociolingüística del món educatiu*

El Departament d'Educació treballarà conjuntament amb el Consell Superior d'Avaluació, la Secretaria de Política Lingüística, la Direcció General de Recerca i les diferents universitats catalanes per tal de tenir no només un coneixement rigorós de la realitat, sinó elements que permetin prendre decisions basades en estudis científics. El treball conjunt es concretarà en:

— Estudi del coneixement de llengua catalana i castellana en acabar l'educació secundària obligatòria dels diversos grups d'alumnes, tenint en compte la llengua familiar, el grau d'ús que fan del català en els centres i la situació socio-professional.

— Estudi per conèixer el grau de normalització lingüística dels centres d'educació secundària.

— Cens lingüístic de la llengua familiar a tot l'ensenyament no universitari.

— Avaluació de l'acompliment dels objectius proposats a les aules d'acollida.

— Creació d'una xarxa de referència en recerca sobre ensenyament de llengües en un marc plurilingüe.

12. *Canvis en la normativa vigent*

L'Administració educativa també es proposa fer canvis en apartats que cal adequar a les necessitats actuals. Es considera que l'exempció només de l'àrea de llengua catalana és una mesura que en el context sociolingüístic de l'alumnat procedent de la nova immigració no té cap justificació. Així mateix, l'equiparació entre el nivell C, un cop superada l'ESO, no coincideix amb el nivell d'exigència, ni tampoc amb la normativa d'altres comunitats del nostre àmbit lingüístic. Aquestes mesures es duran a terme conjuntament amb la Secretaria de Política Lingüística:⁹

— Canvi en la normativa vigent pel que fa a les exempcions de català que actualment es poden demanar al segon cicle de l'ensenyament secundari obligatori, al batxillerat, a les proves d'accés a la universitat, a les proves d'accés a cicles mitjans de FP, a les proves d'accés a cicles superiors de FP, a la formació professional i al graduat escolar. En els cursos darrers, hi ha més de dues mil sol·licituds anuals.

— Revisió de l'ordre sobre els títols, diplomes i certificats equivalents als certificats de coneixements de català de la Secretaria de Política Lingüística; en concret, en l'apartat que fa referència als títols de l'ensenyament reglat no universitari.

9. Segurament el redactat del nou Estatut implicarà un canvi en la normativa lingüística, si és que es confirma que el català no únicament serà un dret sinó una obligació, amb un plantejament jurídic, per tant, paral·lel al de la llengua castellana a la Constitució espanyola.

4. A TALL DE CLOENDA

El Departament d'Educació és conscient —ho era en començar la legislatura— de la tasca enorme que ha d'emprendre per redreçar la llengua catalana també en l'àmbit educatiu no universitari. El desenvolupament del Pla per a la Llengua i la Cohesió Social vol ser la demostració del compromís contret en aquest redreçament, en el qual ja s'està treballant. Som conscients que és un Pla ambiciós; no pot ser d'una altra manera si volem ser conseqüents amb els moments que ens toca de viure en aquest país. Les dificultats, ja apuntades, en el marc i el context actuals demanen una actuació decisiva, una actuació que, sense voler ser apocalíptics, ja no podem negligir de cap manera si no volem perdre trens irrecuperables i definitius.

El Pla per a la Llengua i la Cohesió Social, i així esperem haver-ho transmès en aquesta ponència, es basa en una estratègia simple si es vol, però ben ambiciosa: des del compromís clar i la responsabilitat explícita de tots els agents de l'Administració educativa, volem comprometre, provocar, facilitar i impulsar la implicació de tots els actors de tots els àmbits que concorren en l'educació.

És per això que el plantejament inicial i bàsic de fer del català la llengua comuna i de cohesió en els centres educatius es fa pensant en l'aula, en el centre educatiu concebut com un tot i en l'entorn escolar immediat en forma de continuïtats i coherències lingüístiques, per tal de propiciar sinergies i retroalimentacions, i, sobretot, crear oportunitats que facin necessari l'ús social de la llengua que s'està aprenent a l'escola en àmbits i situacions reals. Altrament, correm el risc que la llengua catalana quedi reduïda, en la mentalitat d'alguns joves de determinats barris, a una exigència acadèmica que cal superar amb poca o molt poca connexió amb l'ús social i quotidià de la llengua pròpia del país.

I això, ho tornem a dir, essent ben conscients de les dificultats actuals, però, alhora, convençuts que les circumstàncies —la globalització, l'arribada de nous nadius, les noves tecnologies, el nou marc europeu— creen una nova oportunitat d'intervenció i, per tant, de millora que hem de saber aprofitar per anar avançant cap a una escola inclusiva i de qualitat en què el català sigui l'eix vertebrador d'un projecte educatiu plurilingüe.